

GEBRUIK DE TIA'S!

De Cito-toetsanalyses van de landelijke centrale examens efficiënter benut in de lespraktijk

Wat hebben eindexamendocenten aan de Wolf-rapportages die zij na de landelijke examens in mei naar Cito sturen? En wie gebruikt voor een beoordeling van de gemaakte examens eigenlijk de uitgebreide analyse van alle afzonderlijke examenopgaven zoals Cito die in het jaarverslag opneemt? Welke conclusies kun je als docent Nederlands of docent mvt trekken voor de voorbereiding van volgende examengroepen?

HANS GOOSEN

Op veel scholen stuurt de examensecretaris een paar weken voor de centrale examens in mei een uitgebreide brief over de gang van zaken bij de komende examenperiode. Dan weet je als eindexamendocent dat het examencircus weer begonnen is: wanneer moet de correctie van het examenwerk afgerond zijn, naar welke tweede corrector moet het verstuurd worden, hoeveel werken voor tweede correctie kun je verwachten.

Ook wordt uitgelegd hoe de docenten met het computerprogramma Wolf de scores van hun eindexamenkandidaten moeten invullen. Iedere school stuurt die gegevens naar Cito. Cito gebruikt die gegevens om per examen te bepalen hoe het gemaakt is. Iedere vraag wordt geanalyseerd en op grond van die toets- en itemanalyse (Tia) kan Cito een advies geven aan het College voor Toetsen en Examens voor het bepalen van de definitieve N-term. Snel daarna kan de examenuitslag op iedere school bekend worden gemaakt.

Het programma Wolf maakt het voor de examendocent op verschillende manieren gemakkelijk.

Het overzicht van scores dat naar Cito gestuurd wordt, kan ook gebruikt worden als formulier dat naar de tweede corrector gestuurd moet worden. Daarnaast kan de docent een voorlopige N-term invoeren om een indruk te krijgen van de cijfers van zijn kandidaten. Maar het belangrijkste vind ik de mogelijkheid om kort na de examens een groepsrapportage van Cito te ontvangen. In die groepsrapportage worden de scores van de eigen groep kandidaten vergeleken met de scores van een grote landelijke steekproef; voor het eerste tijdvak vwo Nederlands 2014 waren die gegevens gebaseerd op de resultaten van 27.035 kandidaten afkomstig van 512 scholen.

Beperkte bruikbaarheid

Je zou zeggen dat je met die groepsrapportage een mooi instrument hebt om je eigen onderwijs eens kritisch te bekijken en met je vaksectie na te gaan of in het pro-

Foto: Anda van Riet

gramma – met name bij de lessen leesvaardigheid – andere accenten wenselijk zouden zijn.

Maar wat ik in mijn eigen schoolpraktijk als leraar Nederlands havo-vwo zie en van vakcollega's hoor, is dat die groepsrapportage in veel gevallen nauwelijks gebruikt wordt. Je kijkt snel hoe de resultaten voor het hele examen zijn in vergelijking met het landelijke gemiddelde, want daar kan de directie je nog over lastigvallen. Misschien ben je nog benieuwd naar de deelscore voor de samenvatting in vergelijking met de scores van de overige vragen. Bij de correctie van het examenwerk heb je soms de indruk dat die samenvatting wel erg slecht gemaakt is. Klopt die indruk wel? Vanaf dit jaar zal de samenvatting overigens niet meer voorkomen in het examen.

Veel andere aandachtspunten zijn niet gemakkelijk uit de Wolf-rapportage bij de examens Nederlands havo-vwo af te leiden. De rapportage vermeldt namelijk niet de gegevens bij iedere afzonderlijke vraag, maar onderscheidt alleen clusters van vragen zoals alle open vragen

en alle meerkeuzevragen. Ook worden de vragen geclusterd naar de hoofddomeinen uit het examenprogramma. Zo worden in het vwo-examen Nederlands van 2014 dertien vragen uit het domein 'Analyseren en interpreteren' in de analyse samengevoegd; daarna volgen het cluster 'Argumentatieve vaardigheden' met drie vragen, het cluster 'Tekststructuur en functie van tekstdelen' met drie vragen en het cluster 'Samenvatten'.

Voor de clustering van de dertien vragen bij 'Analyseren en interpreteren' biedt weinig inzicht. Bij het oefenen van examenteksten onderscheiden leraren Nederlands in dat domein nogal verschillende vraagtypen zoals vragen over tekstsoorten, schrijfdoelen, de hoofdgedachte van de tekst, het onderwerp van een tekstgedeelte, de intenties of gevoelens van de auteur. Deze aanduidingen staan overigens ook vermeld in de syllabus met eindtermen die bij het centraal examen Nederlands vwo hoort. Wat mij betreft zou de Wolf-rapportage op dit punt gemakkelijk verbeterd kunnen worden.

Bij een klas die beduidend lager dan het landelijk gemiddelde scoort, zal je als docent toch wel willen weten op welke specifieke vragen de leerlingen slecht scoren

Een uitgebreidere analyse

Maar er zijn nog andere mogelijkheden voor een vruchtbare analyse van de gemaakte examens, en ik meen dat veel docenten Nederlands en mvt daar onvoldoende weet van hebben of zich dat onvoldoende bewust zijn. Ik ga nu niet in op de vraag in hoeverre we ons in de lessen moeten laten leiden door de huidige examens en wat leesvaardigheidsonderwijs nog meer zou kunnen of moeten zijn dan de gebruikelijke examentraining. Maar als we dan toch (in beperkte mate) examenteksten gebruiken in de voorbereiding van een volgende examenklas, dan lijkt het mij verstandig om ons correctiewerk van eerdere jaren goed te benutten. Ik probeer daarvoor enkele suggesties te geven.

Als een docent voor Cito de resultaten van zijn correctie ingevoerd heeft in Wolf, wordt wel een gemiddelde totaalscore berekend, maar de gemiddelde score per vraag of per aftrekpunt wordt niet weergegeven. Die gemiddelde score is zeker voor een latere analyse wel van belang.

Het is de moeite waard om de gegevens van het Wolf-formulier voor eigen gebruik even over te zetten in een Excelbestand. Dan zijn met een eenvoudige formule snel de gemiddelde scores per vraag te presenteren. Wellicht kan Cito bij het invullen van Wolf ook die handreiking bieden. In elk geval kunnen nu al de ingevoerde gegevens vanuit Wolf geëxporteerd worden naar een bestand dat gemakkelijk in Excel kan worden ingelezen; in de handleiding van Wolf wordt dat uitgelegd.

Ik laat in tabel 1 zien wat zo'n Excelbestand voor de resultaten van een klas (V6B) kan opleveren; het betreft hier het examen Nederlands vwo 2014 tijdvak 1. Van de klas van 31 leerlingen heb ik voor de leesbaarheid alleen de deelscores van de eerste en de laatste leerlingen opgenomen; de gemiddelde scores per vraag zijn wel voor de hele groep berekend.

Met een N-term van 1,0 zou deze klas gemiddeld een 6,5 hebben. In werkelijkheid werd door de definitieve N-term van 1,3 de gemiddelde score een 6,8.

Daarmee scoorde deze klas 0,3 hoger dan het landelijk gemiddelde. Bij een klas die beduidend lager dan het landelijk gemiddelde scoort, zal je als docent toch wel willen weten op welke specifieke vragen de leerlingen slecht scoren.

Ik geef een paar voorbeelden van zaken die uit de tabel zijn af te leiden; daarbij richt ik me op de vragen bij tekst 1 en laat ik de samenvatting buiten beschouwing. Vraag 1, 2, 4, 14, 17 en 18 zijn uitstekend gemaakt; het zijn de vragen over de functie van de inleiding, over de inhoud van een tekstdeel, over de hoofdgedachte van de tekst en over het tekstdoel. Het zijn de vraagsoorten die bij iedere tekst gevraagd kunnen worden en die ook goed geoefend kunnen worden. Vraag 8, 9, 12, 16 en 19 zijn slecht gemaakt. Bij deze vragen moeten de leerlingen zelf verschillende gegevens combineren of antwoorden afleiden. Het zijn zoals bekend de moeilijkere vraagsoorten, maar het is voor de docent wel van belang om te kunnen zien wat de landelijke scores bij deze vragen zijn.

Tia's

Die specifieke gegevens worden als Toets- en itemanalyse (Tia) al sinds het vorige examenjaar gepubliceerd door Cito, maar ik vrees dat maar weinig leraren Nederlands ze ooit gezien hebben. Ze zijn ook niet gemakkelijk te vinden. Je zou ze misschien verwachten bij de jaarlijkse examenverslagen, maar daar zijn geen gegevens op vraagniveau te vinden. De Tia van ieder examen vind je op de site van Cito waar per examen alle documenten zoals het opgavenboekje, het correctievoorschrift en het tekstboekje gepubliceerd worden. Deze documenten zijn te vinden onder de rubriek 'Voortgezet Onderwijs' via de knop 'Centrale examens' bij 'Schriftelijke examens havo/vwo'. Ik begrijp dat Cito bij de publicatie van de Tia zorgvuldig en volledig wil zijn; helaas betekent dat, dat het hele Tia-document bij Nederlands vwo 2014-1 maar liefst 48 pagina's omvat. Toch hoop ik dat docenten zich hierdoor niet laten afschrikken: alleen pagina 1 geeft al de belangrijkste informatie. Op die eerste pagina zie je onder andere de landelijke scores per vraag (zie tabel 2).

V6B	TEKSTVRAGEN																			subtotaal tekst	SAMENVATTING						subtotaal samenvatting	TOTAAL (tekst + samenvatting)	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19		1	2	3	4	5	a			b
maximum-score	1	1	1	1	1	2	3	2	3	3	2	1	1	1	1	3	1	1	2	31	5	2	5	3	3	-4	-16	18	49
kandidaat 1	0	1	1	1	0	2	1	0	1	1	0	0	0	1	0	0	1	1	1	12	5	1	1	2	2	0	0	11	23
kandidaat 2	1	1	0	1	1	2	1	0	1	3	0	0	1	1	0	3	1	0	1	18	5	2	0	3	2	-1	0	11	29
kandidaat 3	1	1	1	1	1	2	3	0	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	2	23	5	2	3	1	2	0	0	13	36
....	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
kandidaat 30	1	1	0	1	0	2	1	0	1	1	1	0	1	1	0	1	1	1	2	16	5	1	3	3	3	-1	0	14	30
kandidaat 31	0	1	0	1	0	2	3	0	0	3	2	1	1	1	1	1	1	1	2	21	2	2	3	3	3	0	0	13	34
GEMIDDELD	0,8	0,9	0,6	0,9	0,6	1,5	1,7	0,4	1,2	1,8	1,1	0,5	0,7	1,0	0,5	1,5	0,9	0,9	0,9	18,3	3,9	1,2	2,6	2,5	2,0	-0,5	-0,1	11,7	30,0

Tabel 1. Enkele resultaten uit klas V6B (vwo Nederlands 2014 tijdvak 1)

	ITEM	MAX	MEAN	RIT
TEKSTVRAGEN	1	1	0,80	0,18
	2	1	0,92	0,17
	3	1	0,44	0,20
	4	1	0,91	0,16
	5	1	0,66	0,11
	6	2	1,44	0,29
	7	3	1,59	0,35
	8	2	0,65	0,32
	9	3	1,11	0,38
	10	3	1,50	0,36
	11	2	1,08	0,25
	12	1	0,50	0,20
	13	1	0,87	0,15
	14	1	0,94	0,14
	15	1	0,50	0,15
	16	3	1,21	0,34
	17	1	0,86	0,17
	18	1	0,90	0,15
	19	2	0,96	0,28
SAMENVATTING	1	5	3,88	0,39
	2	2	1,16	0,20
	3	5	2,26	0,41
	4	3	2,57	0,33
	5	3	1,91	0,25
	a	-4	-1,14	0,36
	b	-16	-0,10	0,17

Tabel 2. Enkele gegevens uit de Tia vwo Nederlands 2014 tijdvak 1

Zoals bij klas V6B waren ook de landelijke scores bij vraag 8, 9, 12, 16 en 19 slecht. De scores van deze klas zijn alleen bij vraag 8 slechter dan het landelijk gemiddelde. Relatief hebben de leerlingen de overige moeilijke vragen nog aardig gedaan. Wanneer een groep kandidaten veel slechter dan het landelijk gemiddelde scoort, zal de vergelijking met de landelijke scores zeker nog meer kunnen opleveren.

Kritisch gebruik van oude examenopgaven

Maar het is natuurlijk ook de vraag of de scores op zich wel voldoende betrouwbaar zijn. Ook daarover geeft de Tia enige informatie. Per vraag is namelijk geanalyseerd hoe hoog de correlatie is tussen de score van de desbetreffende vraag en de totaalscore op het examen. Deze correlatie staat aangegeven in de kolom Rit (= correlatie tussen de score van het afzonderlijke item en de totaalscore op het examen). De Rit geeft aan hoe goed een vraag het verschil aangeeft tussen 'goede' en 'slechte' kandidaten. Eenvoudig gezegd gaat het bij de Rit-waarde om de vraag of de kandidaten met een hoge score voor de toets als geheel ook de moeilijke vragen beter gemaakt hebben dan de kandidaten met een lage score. Als vooral zwakke leerlingen een 'moeilijke' opgave goed doen, mag je twijfelen over de betrouwbaarheid van de vraag.

Als je als docent met examenteksten gaat oefenen, is het om die reden misschien dan ook verstandig om te bekijken of de leerlingen wel alle vragen moeten maken. In het aangehaalde examen van 2014-1 hadden volgens de toets- en itemanalyse juist de moeilijke vragen wel een hoge Rit-waarde, maar dat is niet bij ieder examen het geval. Cito geeft in de toelichting bij de Tia aan, dat een opgave met een Rit-waarde van onder de 0,20 een slechte opgave is. In het examen Nederlands vwo 2013-1 haalden zeven van de zeventien vragen bij de eerste tekst een Rit-waarde van minder dan 0,20. Als je zo'n examen gebruikt bij de examenvoorbereidingen, mag je wel voorzichtig zijn.

Ik weet dat veel leraren Nederlands en mvt zich liever afkeren van cijfers en formules. Toch vind ik dat we ons voordeel kunnen doen met de analyse van onze eigen examenresultaten. Tijdens de examenperiode wordt onder andere door Levende Talen veel aandacht gegeven aan een zorgvuldige correctie van het examenwerk. Het lijkt me de moeite waard om een paar maanden later met behulp van de analyses van Cito nog eens naar de waarde van het voorgelegde examen te kijken. ■

etalage

De Nederlandse uitgeverijen presenteren de afgelopen weken weer stapels literatuur. Het is vrijwel ondoenlijk om de hele waslijst in kaart te brengen. Om die reden volgt hieronder een selectie van de meest bruikbare en in het oog springende titels.

In *Harem* (Podium, 384 blz.), de nieuwe roman van **Ronald Giphart**, staat Liam centraal, de twintigjarige zoon van de wereldberoemde fotograaf McDonald Hope. Liam sluit zich op in een Zweedse boshut om zijn debuutroman te schrijven. Hoofdpersoon is zijn vader, die zelf nooit veel heeft losgelaten over zijn flamboyante verleden. Aan de hand van foto's, geruchten en gesprekken komt deze intrigerende man tot leven, met verhalen over zijn Amsterdamse jeugd, belevenissen in een punkband, het tragische lot van zijn beste vriend Hampus en uiteraard zijn legendarische harem.

De roman *Alles wat vaststaat, verdampt* (Prometheus, 422 blz.) van de Ierse schrijver **Darragh McKeon** speelt zich af in het Rusland van 1986. De kerncentrale van Tsjernobyl staat op het punt de levens van gewone mensen voorgoed te verwoesten. Het resultaat is zowel een overrompelend historisch epos als een ontroerend liefdesverhaal, tegen de achtergrond van de

grootste door mensen veroorzaakte ramp uit de moderne geschiedenis. McKeon was al vanaf zijn kindertijd gefascineerd door de kernramp in Tsjernobyl, omdat vluchtelingen uit die omgeving terecht kwamen in de Ierse streek waar hij opgroeide.

Onder de titel *Het verloren jaar* (Querido, 334 blz.) verscheen een roman van **Clara Stokhof**. Twee maanden nadat zijn vriendin hem uit huis heeft gezet, neemt Benjamins leven een onverwachte wending als hij bevriend raakt met de Russische Vasili Nikolajev, eigenaar van een theehuis. Vasili blijkt veel meer te verkopen dan thee alleen. Benjamin raakt verzeild in een koortsachtige en duistere wereld. Het enige wat hem bij de les houdt, is zijn eigen leger van Romeinse keizers, een leger dat hij verzamelt door de namen van de keizers uit zijn hoofd te leren. Een indrukwekkende debuutroman.

Hoofdpersoon in *Erfgoed* (Nijgh & Van Ditmar, 224 blz.), de nieuwe roman van **Ellen Ombre**, is Lakshmi Kanhai. Zij is ver in de dertig en leeft samen met haar moeder in een gesloten wereld op driehoog in een volksbuurt. In de roman wordt ze zich gaandeweg bewust van het avontuur van haar moeder destijds, die alles in Suriname achterliet en voor een vrijer leven in Nederland koos. Gaandeweg wordt Lakshmi ook nieuwsgierig naar haar verwekker, die nog in Suriname woont. Er volgt uiteindelijk een confrontatie met de vader, die veel losmaakt.

Hoe smokkel je zo veel mogelijk zijde uit communistisch China? Hoe begin je daarmee een winkel? Hoe verviervoudig je de winst in een tropisch paradijs en hoe snel raak je dat geld weer kwijt? In de verhalenbundel *Zuivere zijde* (Atlas Contact, 286 blz.) geeft de Australische schrijver **Wayne McLennan** de antwoorden op deze en meer vragen. McLennan was voorheen profbokser, barkeeper, zeevisser, bouwvakker, goudzoeker, bankmedewerker en zijdehandelaar. Na decennia van allerlei avonturen besloot hij over zijn belevenissen te gaan schrijven.

Soera 97, 'De nacht van de beschikking', is een van de bekendste hoofdstukken uit de Koran. Volgens de traditie wordt hierin de nacht beschreven waarop de Koran werd geopenbaard. Een controversiële analyse stelt echter dat hier de geboorte van Jezus Christus wordt verhaald. Naast de nieuwe vertalingen van deze stukken biedt de poëziebundel *Vrede is deze nacht* (Prometheus, 82 blz.) van **Hafid Bouazza** vele mooie klassieke Arabische wintergedichten. Ze beschrijven Kerstmis en sneeuw winters in huizen en lusthoven, ze bezingen kloosters en de schoonheid van monniken en biddende nonnen. De bundel biedt bovendien een charmante en levendige kijk op het christendom zoals die in de klassieke Arabische poëzie naar voren komt. ■

Jacob Moerman

